

УДК 378.018.43–027.22:[37.016:37](477)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-1-46>

Світлана ВИХОР,
orcid.org/0000-0002-3416-9379
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) svvivor@gmail.com

Ольга РАДЧЕНКО,
orcid.org/0000-0003-3403-4172
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) yan.olga1208@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ У ЗВО

Статтю присвячено дослідженню проблеми практичного впровадження дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу у ЗВО. Представлено результати емпіричного вивчення особливостей впровадження дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу у ЗВО. Проаналізовано стан розробленості означеної проблеми у психолого-педагогічній науці та практиці закладів вищої освіти. Розкрито сутність поняття «дистанційне навчання», як складової частини загальної системи навчання, та законодавчі аспекти його впровадження. Представлено результати вивчення переваг та недоліків дистанційного навчання. Проаналізовано зміст термінів «електронне навчання», «електронні освітні ресурси», їх види, моделі, взаємозв'язок, порядок розроблення та впровадження. Обґрунтовано роль електронного освітнього середовища як засобу здійснення дистанційного навчання та психологічного впливу інтернет-середовища на всіх учасників освітнього процесу в умовах виключно дистанційного навчання.

Розроблено та апробовано програму емпіричного дослідження студентів 2-4 курсів, що охоплює такі етапи: збір матеріалу, проведення опитування, аналіз та інтерпретація одержаних результатів. Вивчено переваги, недоліки та оцінювання студентами рівня організації дистанційного навчання під час вивчення предметів педагогічного циклу. Встановлено, що переважна більшість студентів задоволена запропонованими можливостями Moodle та Zoom, змогла адаптуватися до навчання онлайн, навчилася правильно розподіляти та економити час. Виділено основні труднощі практичної роботи викладачів та студентів в електронному освітньому середовищі: технічні ускладнення, недостатній рівень знань та умінь роботи з інтернет-платформами, значне психологічне навантаження; для викладачів зростає енергозатратність та кількість часу на підготовку та перевірку до занять, відсутні навички наукової організації праці при тривалій роботі з комп'ютером. Визначено дві основних групи практичних проблем, які стримують розвиток дистанційної освіти – технічні та здоров'язберезувальні.

Окреслено коло питань, що потребують подальшого дослідження: обґрунтування та впровадження технічних та здоров'язберезувальних технологій у системі вищої освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, електронні освітні ресурси, інтернет-середовище, практичне впровадження дистанційного навчання, заклади вищої освіти.

Svitlana VYKHOR,
orcid.org/0000-0002-3416-9379
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Education Management
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) svvivor@gmail.com

Olga RADCHENKO,
orcid.org/0000-0003-3403-4172
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Education Management
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) yan.olga1208@gmail.com

THE FEATURES OF PRACTICAL IMPLEMENTATION OF DISTANCE LEARNING IN TEACHING SUBJECTS OF THE PEDAGOGICAL CYCLE IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article is devoted to the study of the problem of practical implementation of distance learning in the teaching of the subjects of the pedagogical cycle in institutions of higher education. The results of an empirical study of the special aspects of the implementation of distance learning in the teaching of the subjects of the pedagogical cycle in institutions of higher education are presented. The state of development of the specified problem in psychological and pedagogical science and practice of institutions of higher education is analyzed. The essence of the concept of "distance learning" as a component of the general system of education and legislative aspects of its implementation are revealed. The results of studying the advantages and disadvantages of distance learning are presented. The content of the terms "e-learning", "electronic educational resources", their types, models, interrelation, and the procedure of development and implementation are analyzed. The role of the electronic educational environment as a means of implementing distance learning and the psychological impact of the internet environment on all participants in the educational process in conditions of exclusively distance learning is substantiated.

The program of empirical research of students of 2-4 courses has been developed and tested, covering the following stages: collecting material, conducting a survey, analyzing and interpreting the results obtained. The advantages, disadvantages, and evaluations by students of the level of organization of distance learning in the study of subjects of the pedagogical cycle are studied. It was found that the vast majority of students are satisfied with the opportunities offered by Moodle and Zoom, they were able to adapt to online learning and learned how to properly allocate and save their time. The main difficulties of the practical work of teachers and students in an electronic educational environment are highlighted: technical complications, insufficient level of knowledge and skills of working with internet platforms, significant psychological load; for teachers, energy consumption and the amount of time spent preparing and checking for classes are growing, there are no skills of scientific organization of work during long-term work with a computer. Two main groups of practical problems that hinder the development of distance education are identified – technical and health-saving.

A range of issues requiring further research is outlined: substantiation and implementation of technical and health-saving technologies in the higher education system.

Key words: distance learning, electronic educational resources, internet environment, practical implementation of distance learning, institutions of higher education.

Постановка проблеми. Пандемія 2020 року стала цивілізаційним викликом для всього людства, що відобразилося на освітній галузі. У більшості країн світу навчальні заклади різного типу змушені були перейти на дистанційне навчання. Частина ЗВО, які ще до карантинних обмежень мали певні напрацювання в цій галузі, змогли відносно швидко перебудуватися відповідно до нових вимог часу, проте практичні аспекти цього переходу виявили багато нових проблем, які до цього часу залишалися поза увагою дослідників.

Аналіз досліджень. Розглянемо теоретичні аспекти проблеми. Існують різні тлумачення поняття «дистанційне навчання». У багатьох випадках термін «дистанційна освіта» використовується поряд або замість терміна «дистанційне навчання», «дистантне навчання» тощо (Теорія і методика професійної освіти, 2012: 190).

Вперше поняття «дистанційне навчання» було сформульовано такими вченими, як М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, і Д. Кіган. Заслугує уваги дослідження В. Прибилової, яка розглядає історичний аспект розвитку поняття, виокремлює принципи, проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України.

Близьким за змістом є термін «електронне навчання», який використовують у якості сино-

німа «дистанційного навчання». Електронне навчання є інноваційною технологією, спрямованою на професіоналізацію та підвищення мобільності тих, хто навчається, і на сучасному етапі розвитку ІКТ воно може розглядатися як технологічна основа фундаменталізації освіти (Заріцька, Литвиненко, Савченко, Сліпченко, 2019: 5). Електронне навчання може бути асинхронне, синхронне, самостійне, або навчання під керівництвом інструктора; може проходити в аудиторії, або за її межами. Серед п'яти моделей електронного навчання, які виокремлює Дж. Берсін, дві моделі відповідають визначенню дистанційного навчання, оскільки не містять елементів аудиторного навчання і розрізняються ступенем контролю тьютора за перебігом навчання Побудова моделі електронного навчання вимагає урахування низки вимог: педагогічних, технологічних, інституційних, етичних, управлінських, ресурсних, інтерфейсних та оцінювальних (Заріцька, Литвиненко, Савченко, Сліпченко, 2019: 10).

Часто «дистанційне навчання» означає таку організацію навчального процесу, за якої викладач розробляє навчальну програму, яка переважно ґрунтується на самостійному вивченні предмету. Проте сучасні вимоги до організації освітнього процесу, на нашу думку, не відповідають цим постулатам.

Технічні можливості сьогодення можуть забезпечити якісну взаємодію суб'єктів інтернет-взаємодії, якими виступають викладачі та студенти.

Автори підручника «Теорія і методика професійної освіти» зазначають: «Дистанційне навчання може бути послідовним, паралельним або самостійним фрагментом у загальній системі навчання. У першому випадку зміст навчання частково поділяється між очною і дистанційною формами, які послідовно застосовуються в єдиній лінійній системі організації освітнього процесу. В умовах паралельного використання дистанційне навчання не несе самостійного навантаження у процесі засвоєння нового знання, формування мотиваційно-поведінкової та особистісної сфер студента, а виконує ілюстративні, тренінгові і контролюючі функції. У третьому варіанті дистанційне навчання може бути застосоване для повного вивчення окремого предмета освітньої програми або всього курсу» (Теорія і методика професійної освіти, 2012: 197).

Однією з практичних проблем дистанційної освіти є створення методів та технологій навчання, які відповідають вимогам про електронні освітні ресурси. 29.05.2019 року було затверджено «Положення про електронні освітні ресурси», яке визначає поняття електронних освітніх ресурсів (далі – ЕОР), їх основні види, вимоги до них, порядок розроблення та впровадження. «Під ЕОР розуміють засоби навчання на цифрових носіях будь-якого типу або розміщені в інформаційно-телекомунікаційних системах, які відтворюються за допомогою електронних технічних засобів і застосовуються в освітньому процесі». (Положення, 2020). Вказаний документ доповнений «Положенням про електронний підручник» та «Положенням про дистанційне навчання». «Метою створення ЕОР є забезпечення модернізації освітнього процесу, змістове наповнення освітнього простору, надання рівного доступу учасникам освітнього процесу незалежно від місця їх проживання та форми навчання відповідно до якісних навчальних і методичних матеріалів, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій» (Положення, 2020). До ЕОР належать: 1) електронні навчальні видання, електронні довідкові видання, електронні практичні видання; 2) за наявності друкованої версії ЕОР – електронні версії (копії, аналоги) друкованих видань; самостійні електронні видання або матеріали, що не мають друкованих аналогів; 3) організаційно-допоміжні ЕОР, які можуть входити до складу основних ЕОР або публікуватися самостійно: аудіовізуальний твір; електронний

довідник; електронний словник; електронні методичні рекомендації; електронні тести; електронні дидактичні демонстраційні матеріали тощо. Положення також містить загальні вимоги до ЕОР, як от: функціональність; безпечність; надійність функціонування; зручність використання для користувача; крос-платформність, тобто легка адаптація до будь-якої інтернет платформи; відповідність засадам реалізації принципів державної політики цифрового розвитку; відповідність законодавству України щодо захисту авторських прав; відповідність міжнародним стандартам (Experience API тощо) (Положення, 2020).

Метою статті є аналіз загальних положень щодо особливостей та труднощів практичного впровадження дистанційного навчання, емпіричне вивчення переваг, недоліків та оцінки студентами рівня організації дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу у ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури показує, що більшість наукових статей з даної тематики носить теоретичний характер і не дають відповіді на запитання: як зробити процес дистанційного навчання ефективним, змістовним, таким, щоб не поступатися, або перевищувати якість очної форми навчання.

Практичні аспекти цієї проблеми висвітлені в матеріалах I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти», яка відбулася 16 червня 2020 р. у м. Києві. Після першого серйозного переходу системи української освіти на дистанційну форму навчання навесні 2020 року науковці проводять порівняльний аналіз цього процесу в різних країнах та окремих університетах, зосереджують свою увагу на основних перевагах на недоліках дистанційного навчання, виокремлюють інноваційні технології вивчення окремих предметів в процесі підготовки бакалаврів/магістрів (Дистанційна освіта в Україні, 2020)

Аналіз наукової літератури з даної тематики дозволяє нам узагальнити та виокремити позитивні та негативні аспекти дистанційного навчання, що відображено у таблиці 1.

На нашу думку, однією із причин негативного впливу дистанційного навчання на особистість є психологічні проблеми, які стали наслідком масштабних суспільних змін. У першу чергу – зміна цінностей: на перший план виходять цінність людського життя та здоров'я, поступово змінюється ставлення до матеріальних цінностей як домінуючих. По-друге, масштабність проблеми, невизначеність результатів та тривалість

Позитивні та негативні аспекти дистанційного навчання

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Формує новий глобальний освітній простір	Технічні ускладнення
Можливість звертання до багатьох джерел навчальної інформації	Обмеженість доступу до друкованих джерел
Можливість працювати в зручному місці та темпі	Недостатній рівень знань та умінь роботи з інтернет-платформами
Додатковий час на самоосвіту	Не регламентований робочий час
Індивідуальний підхід викладача до студента	Відсутність безпосереднього контакту між викладачем та студентом
Гнучкість та адаптивність курсів	Необхідність перманентного навчання новітніми технологіям
Широта охоплення аудиторії	Обмеженість контенту інтернет-платформ безкоштовними послугами
Поєднання навчання з професійною діяльністю	Проблема аутентифікації та ідентифікації користувача
Зниження витрат на навчання	Значна енергозатратність зусиль та часу
Рівні можливості одержання освіти	Негативний вплив на здоров'я
Використання в освітньому процесі новітніх технологій	Відсутність навичок наукової організації праці при тривалій роботі з комп'ютером

боротьби з пандемією, її суперечливе висвітлення у ЗМІ. По-третє, необхідність швидкої адаптації у змінених умовах життя вимагають нових умінь та швидкої психологічної перебудови. На тлі перелічених загальних проблем зростає психологічне навантаження на кожного учасника процесу дистанційного навчання, пов'язане із своєрідним впливом інтернет-ресурсів.

Особливості взаємодії та вплив на особистість кіберпростору сьогодні перебувають на етапі становлення, що засвідчує недостатньо сформований термінологічний апарат. У науковій літературі як синонімічні поняття використовують декілька визначень щодо психологічних аспектів їх взаємодії: «кіберпсихологія», «психологія інтернету», «психологія кіберпростору» тощо.

Представляє інтерес дослідження Н. Акімової, яка вивчила актуальний стан психології інтернету, окреслила передумови та основні напрямки її розвитку, досягнення та невирішені проблеми. Аналізуючи особливості роботи з інтернетом, дослідниця намагається узагальнити низку специфічних характеристик інтернет-середовища та визначає психологічну специфіку інтернет-комунікації: обмеження сенсорного переживання лише зоровим та слуховим, відмінне від реального світу відчуття простору і часу, поява негативних емоцій при обмеженості доступності до кіберпростору, постійна фіксація результатів кіберактивності, множинність особистості, віртуальна ідентичність, дезінгібованість «онлайн Я», вирівнювання статусів, необмежена доступність контактів, зміна пріоритетів (Акімова, 2019: 29)

На думку О. Зінченко, І. Лукашенко, О. Луценко, інтернет-діяльність здійснюється згідно з власними психологічними закономірностями та механізмами, що призводить до специфічних змін у структурі психіки, тому необхідно поглиблене вивчення таких змін, а також чинників і шляхів, якими вони відбуваються. С. Федорченко виокремила основні практичні рекомендації для успішної комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу у дистанційному навчанні: «вивчення психологічних умов успішного навчання; розробка методів дистанційної психологічної діагностики слухачів; створення блоків психодіагностичних методик; психологічний аналіз методичних засобів навчання в системі ДО на предмет їх психологічної адекватності цілям і задачам; створення методів і практичного психологічного інструментарію для вирішення проблеми ідентифікації слухачів при контрольному тестуванні у мережі Інтернет» (Федорченко, 2020: 132).

Суб'єкт-суб'єктне спілкування між викладачем та студентами, а також між слухачами у інтерактивному освітньому середовищі є обов'язковим, незалежно від форми проведення заняття. Забезпечення емоційної взаємодії та психологічного комфорту учасників дистанційного освітнього процесу залежить від викладачів, яким також необхідно швидко перебудуватися, звикнути до електронного освітнього середовища, тому збільшується навантаження на них, зростає енергозатратність та кількість часу на навчання.

Дистанційне навчання ставить до педагогів нові вимоги: володіти достатнім рівнем знань роботи з

комп'ютерними технологіями та різноманітними платформами, уміти їх обирати, зважаючи на особливості предмету викладання, технічні можливості; координувати, планувати і розробляти спеціальні завдання і рекомендації у онлайн-курсах; підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій. Тривалий час, який викладач проводить перед комп'ютером, сидячий спосіб життя, додаткові навантаження на зір, відсутність чітко регламентованого робочого дня, складність поєднувати наукову та навчальну діяльність негативно впливають на психологічне, фізичне та емоційне здоров'я викладачів.

Згідно з «Положенням про дистанційне навчання» електронне освітнє середовище виступає засобом здійснення дистанційного навчання. На сьогодні розроблена недостатня кількість електронних підручників, значна частина друкованої наукової літератури не має електронних версій; змістове наповнення освітнього простору звузилося в переважній більшості до інтернет-ресурсів та запропонованих на платформах матеріалів; частина електронних ресурсів можуть бути безкоштовними лише для невеликого об'єму функцій або учасників. Відокремленість студента від викладача в просторі, іноді у часі, акцент на самотійну роботу, необхідність значних додаткових зусиль для створення ЕОР згідно нових технологій навчання створюють нове розуміння дистанційного навчання. Вказані вище труднощі та особливості дистанційного навчання значною мірою стосувалися викладацького складу та створення спеціального ЕОР для ефективного навчання.

Метою нашого дослідження було емпіричне вивчення переваг, недоліків та ставлення студентів до дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу у ЗВО. Зміст освіти педагогічних ЗВО включає специфічні предмети, які вимагають формування практичних навичок в особливих умовах взаємодії, тому, на нашу думку, варто згрупувати дисципліни за можливістю використовувати схожі можливості інтернет-платформ. Педагогічні дисципліни вимагають творчого підходу до викладання, уміння переконати за допомогою інтерактивних вправ та ролевих ігор, уміння критично аналізувати та робити висновки на основі теоретичного та емпіричного матеріалу.

Основною діючою платформою у багатьох вузах була та залишається система Moodle. Тривалий час вона виступала як послідовний або паралельний фрагмент дистанційного навчання, тобто працювала як доповнення до курсу, використовувалася для контролю знань, додаткових завдань,

для ознайомлення студентів з новинками літератури тощо. З переходом на виключно дистанційну освіту Moodle став самостійною складовою частиною в загальній системі навчання.

Однією з найважливіших проблем дистанційного навчання виступає оцінка якості процесу. У більшості випадків вона визначається рівнем формування ключових компетентностей, засвоєння умінь та навичок. Матеріал викладач може подавати у вигляді онлайн-лекцій за допомогою платформ Moodle, Zoom, Google Meet, BigBlueButton, частина яких інтегрована у систему Moodle, супроводжуючи виклад презентацією для виокремлення ключових понять теми. Значно допомагають Google сервіси: Google документи, Google презентації, Google таблиці, Google анкети, Google клас. Часто викладачі за наявності технічних ускладнень (потоків більше 100 студентів) користуються відеозаписами, створеними на youtube. Для глибшого усвідомлення матеріалу, закріплення та перевірки знань, зворотнього зв'язку використовується Mentimeter, для проведення інтерактивних вправ – інтерактивна дошка. При поділі студентів на групи зручно використовувати платформу Wordwall. Засвоїти нові знання для якісного здійснення дистанційної освіти, які відповідають сучасним вимогам до ЕОР, допомагає Центр дистанційного навчання ТНПУ. Центр систематично проводить онлайн-семінари з метою поглиблення знань викладачів в роботі з різними інтернет-платформами, що допомагає краще оволодіти новими технологіями, урізноманітнити методи та форми навчання. У інтернет-середовищі студенти виступають не лише пасивними «споживачами» інформації, а в процесі навчання вони створюють власне розуміння предметного змісту навчання, впливають на ефективність його подачі.

Доповнює картину аналіз досвіду використання інтернет-платформ в процесі викладання в ТНПУ ім. В. Гнатюка упродовж першого семестру 2020/2021 н.р. в умовах дистанційного навчання. В анонімному опитуванні на основі Google forms взяли участь 110 студентів бакалаврату та магістратури, які вивчали предмети педагогічного циклу. Умовно авторський опитувальник з 10 запитань можна розділити на три групи: рівень задоволеності використання інтернет-платформ під час викладання курсів; переваги та недоліки дистанційного навчання та пропозиції. На запитання, чи достатньо курс адаптований до дистанційного навчання, «так» відповіли 56,4% студентів, «швидше так, ніж ні» – 30,9%, негативних відповідей не було. Серед відповідей

на друге запитання анкети (див. рис. 1) можна зауважити, що майже п'ята частина опитаних студентів відчуває труднощі при роботі в системі Moodle. Це свідчить про те, що, незважаючи на загальноприйнятну думку, що молодь краще, ніж старше покоління, володіє інтернет-платформами не підтверджується.

У відкритих запитаннях студенти наголошують на переваженості системи, що свідчить про обмежені технічні можливості платформи Moodle.

63,6% студентів вважають, що можливості платформ Moodle та Zoom під час вивчення курсу використані достатньо, 27,3% відповіли «швидше так, ніж ні». Серед опитаних 74,5% дізналися про нові можливості платформ Zoom або Moodle під час вивчення курсу, 6,4% відповіли «швидше так, ніж ні».

Основним плюсом дистанційного навчання студенти вважають те, що вони можуть займатися в зручний для себе час (61,8%) та зручному місці (80%), мають додатковий час на самоосвіту

(44,5%). Частина студентів, як переваги, вказує на можливість поєднання навчання з роботою, можливість працювати без маски, наявність додаткового часу на сім'ю та сон, економію часу на дорогу до навчального закладу. 5,5% опитаних зазначають, що не бачать переваг дистанційного навчання (див. рис. 2).

Більшість висловлених студентами пропозицій щодо покращення викладання педагогічних дисциплін у дистанційному режимі стосувалася технічних можливостей: безкоштовний інтернет; надати викладачам мікрофони та краще обладнання; усунути технічні проблем платформи Moodle; записувати пари для перегляду в інший час, якщо виникли проблеми з інтернетом, чи з інших причин; покращення матеріальної бази; більше спілкування в Zoom, не зручно кожних 40 хв перезайходити в Zoom.

Для кращого розуміння ставлення студентів до дистанційного навчання порівняємо відповіді на 4 та 5 запитання (див. Рис. 2 і Рис. 3). Серед основних недоліків, які виокремлюють студенти:

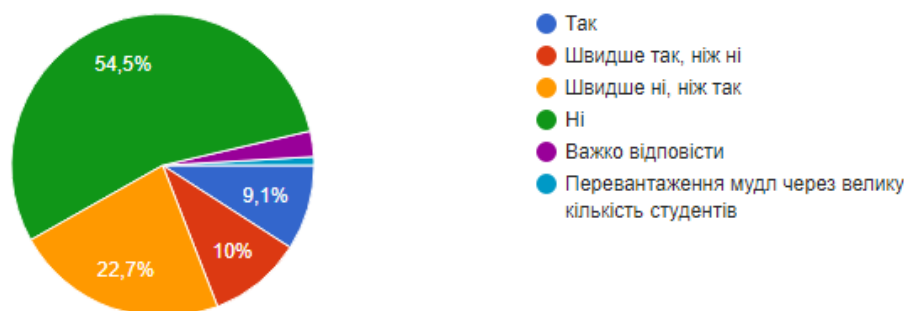

Рис. 1. Чи виникають у Вас труднощі при роботі в системі Moodle під час вивчення курсу?

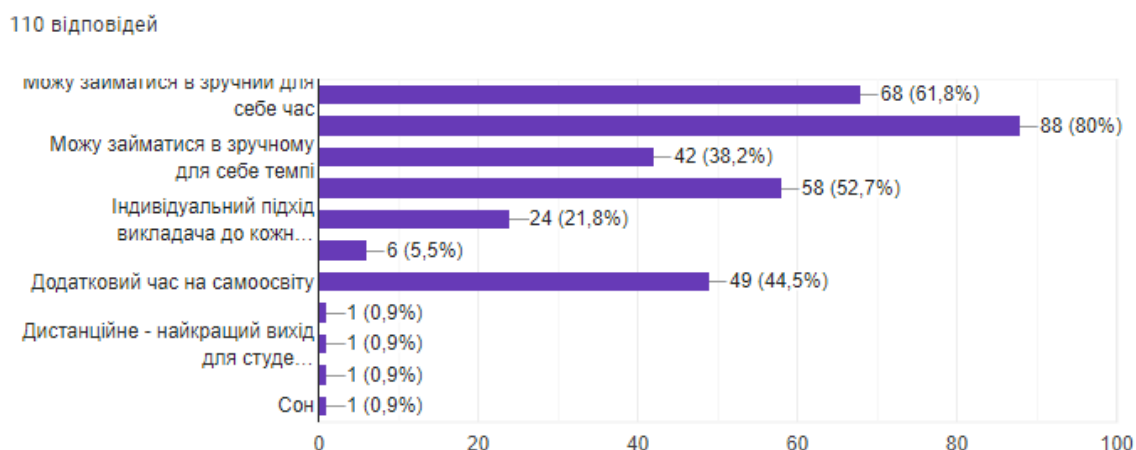

Рис. 2. Які плюси дистанційного навчання Ви можете назвати? (можете вказати декілька відповідей)

110 відповідей

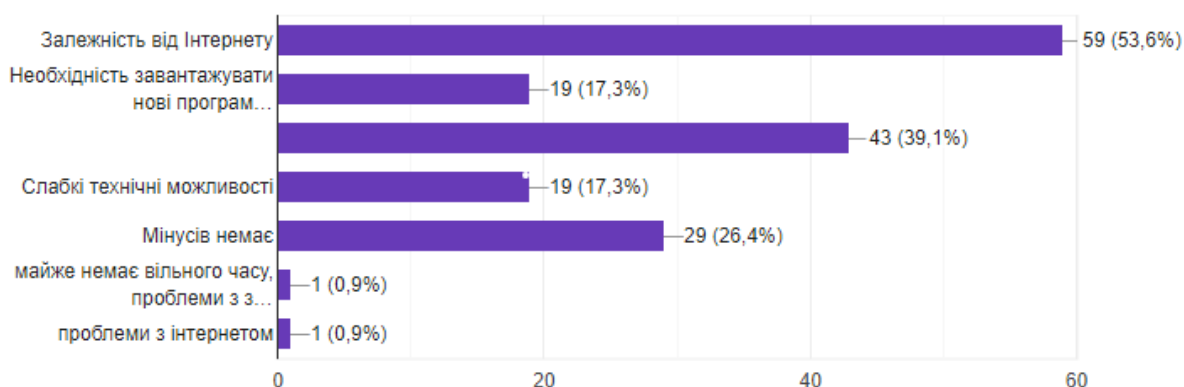

Рис. 3. Які мінуси дистанційного навчання Ви можете назвати? (можете вказати декілька відповідей)

110 відповідей

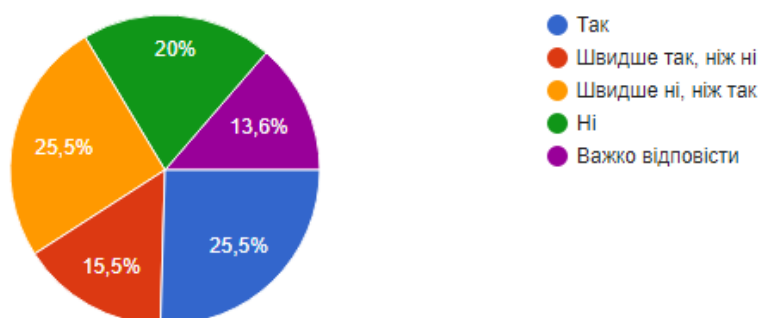

Рис. 4. Чи існують для Вас суттєві відмінності під час викладання онлайн та офлайн курсів?

залежність від інтернету (53,6%), погано впливає на загальний стан здоров'я (39,1%) та слабкі технічні можливості та необхідність завантажувати нові програми для роботи по 17,3%. Серед опитаних не бачать мінусів дистанційного навчання (26,4%). Зазначимо, що при відповіді на це запитання жодної спроби відкритої відповіді не було використано.

На нашу думку, особливістю ДО є відсутність наукової організації праці під час використання інтернет-платформ (зеконотити час на перевірку/підготовці домашніх завдань, створити творчу атмосферу в електронному освітньому середовищі, поєднати тестові, ігрові та інтерактивні форми роботи) та навичок тривалої роботи з комп'ютером (уміння фільтрувати інтернет-ресурси, швидко опрацювати значний масив даних, дотримуватися гігієнічних правил та здорового способу життя).

Фактично, відповіді на ці запитання демонструють, що переважна більшість студентів змо-

гла адаптуватися до навчання онлайн, навчилася правильно розподіляти та економити час. Перераховані особливості вказують на переваги такої форми освіти перед іншими, не виключаючи при цьому ряд проблем, які можна розділити на дві основні групи: технічні та здоров'язбережувальні.

Найбільше розділилися думки у відповідях на такі запитання: «Чи існують для Вас суттєві відмінності під час викладання онлайн на офлайн курсів?» та «Чи варто впроваджувати дистанційне навчання в умовах відсутності пандемії?» На нашу думку, це свідчить про невизначеність позиції студентства щодо майбутнього використання ЕОР, що відображено на Рис. 4, Рис. 5. З одного боку, це пов'язано з опосередкованим спілкуванням між викладачами та студентами і створює додаткове психологічне навантаження, що підтверджується низкою досліджень; з іншого – вивільняє багато часу на саморозвиток та професійне зростання.

Аналіз емпіричного дослідження виявив латентні особливості ДО: сприйняття, осмис-

110 відповідей

Рис. 5. Чи вважаєте Ви, що варто впроваджувати дистанційне навчання в умовах відсутності пандемії?

лення і засвоєння матеріалу потребує різного часу, сприяє психологічній нестійкості, залежить від низки особистісних факторів. Система дистанційного навчання розрахована переважно на вмотивованих, здатних до самоорганізації студентів. Оскільки не всі слухачі мають такі якості, важливу роль відіграє постійний контроль з боку викладача та вміння правильно його організувати.

Висновки. Отже, невеликий практичний досвід онлайн викладання педагогічних дисциплін дозволив зробити такі висновки. Особливостями практичного впровадження дистанційного навчання ми вважаємо: опору на системи Moodle та Zoom; необхідність умовного поділу курсів згідно зі змістом та особливостями викладання предмету та відповідних можливостей інтернет-платформ; недостатню практичну підготовку викладацького складу для одночасної ефективної роботи на базі декількох інтернет-платформ.

Студенти, усвідомлюючи переваги на недоліки дистанційного навчання, віддають йому перевагу. Загальна позиція студентів, незважаючи на позитивне ставлення, характеризується

невизначеністю та розгубленістю. Зважаючи на низький рівень соціалізації у середовищі однолітків, процес дистанційного навчання повинен супроводжуватися психологічною підтримкою усіх учасників освітнього процесу та індивідуальним підходом до кожного. У зв'язку з поступовою зміною пріоритетів зростає цінність життя та здоров'я людини, тому варто звернути увагу на вивчення здоров'язбережувальних технологій та формування навичок тривалої роботи з комп'ютером.

Нами виділено дві основних групи проблем, які стримують розвиток ДО – технічні та здоров'язбережувальні. Для вирішення технічних проблем та формування навичок наукової організації праці при роботі з інтернет-середовищем варто здійснювати дистанційне навчання викладачів не лише в межах одного ЗВО, а створити доступну мережу онлайн навчання для широкого доступу професорсько-викладацького складу в межах України. Це дозволить зберегти фізичне, психічне та емоційне здоров'я усіх учасників освітнього процесу та зробити дистанційне навчання ефективним та якісним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Н. Становлення психології інтернету в Україні і світі. *Humanitarium*. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.); Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2019. Том. 43, Вип. 1 : Психологія. С. 23–31.
2. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н.П. Муранова. Київ : НАУ, 2020. 154 с.
3. Заріцька С.І., Литвиненко Н.І., Савченко М.І., Сліпченко О.Ю. Методичні аспекти впровадження електронного навчання в закладах загальної середньої освіти : методичний посібник. Київ, 2019. 88 с.
4. Положення про електронні освітні ресурси: Документ z1695-12, від 19.07.2019, підстава-z0666-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13> (дата звернення: 21.02.2021).
5. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / за ред. З.Н. Курлянд. Київ. : Знання, 2012. 390 с.
6. Федорченко С.В. Психологічні особливості взаємодії учасників дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н.П. Муранова. Київ. : НАУ, 2020. С. 130–133.

REFERENCES

1. Akimova N. Stanovlennia psykholohii internetu v Ukraini i sviiti. [The formation of the psychology of the Internet in Ukraine and the world] Humanitarium. Pereiaslav-Khmelnytskyi (Kyiv. obl.); Nizhyn (Chernihiv. obl.) : Lysenko M. M., 2019. Tom. 43, Vyp. 1 : Psykholohiia. pp. 23-31. [in Ukrainian].
2. Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty [Distance education in Ukraine: innovative, regulatory and pedagogical aspects] : zb. nauk. prats materialiv I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 16 chervnia 2020 r., m. Kyiv, Natsionalnyi aviatsiinyi universytet / nauk. red. N.P. Muranova. Kyiv. : NAU, 2020. p. 154. [in Ukrainian].
3. Zaritska S. I., Lytvynenko N. I., Savchenko M. I., Slipchenko O. Yu. Metodychni aspekty vprovadzhennia elektronnoho navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Methodical aspects of e-learning implementation in general secondary education institutions] : metodychnyi posibnyk. Kyiv, 2019. 88 p. [in Ukrainian].
4. Polozhennia pro elektronni osvitni resursy. [Regulations on electronic educational resources] Dokument z1695-12, vid 19.07.2019, pidstava-z0666-19 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13> (data zvernennia 21.02.2021) [in Ukrainian].
5. Teoriia i metodyka profesiinoi osvity : navch. posib. [Theory and methodology of vocational education] / Z. N. Kurliand. Kyiv. : Znannia, 2012. 390 p. [in Ukrainian].
6. Fedorchenko S.V. Psykholohichni osoblyvosti vzaiemodii uchasnykiv dystantsiinoho navchannia v osvitnomu protsesi ZVO. [Psychological features of interaction of distance learning participants in the educational process of Higher Education Institution] Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty: zb. nauk. prats materialiv I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 16 chervnia 2020 r., m. Kyiv, Natsionalnyi aviatsiinyi universytet / nauk. red. N.P. Muranova. – Kyiv. : NAU, 2020. pp. 130-133. [in Ukrainian].